

N:o 30.

Af herr **Säve**, *angående i statsverkspropositionen begärd förhöjning af anslaget till öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk.*

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t inom 8:de hufvudtiteln och under punkt 1 meddelat, att den 1904 indragna läroverksbyrå återinrättats, och under punkt 20 äskat en ökning å extra stat i anslaget »för tillfällig adjunktion, hyra för lokal och expenser för öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk» från 7,000 till 10,000 kronor eller med 3,000 kronor, samt under punkt 91 gjort framställning om beviljande jämväl för 1908 af 1,500 kronor å extra stat åt en amanuens hos samma öfverstyrelse. Det är i anledning af dessa upplysningar och äskanden, som jag vill göra några erinringar och förslag.

När Kungl. Maj:t till 1904 års Riksdag i hufvudsaklig anslutning till läroverkskommitténs den 8 december 1902 afgifna betänkande inkom med nådig proposition (n:o 50) angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk samt löne reglering för de vid dem anställda lärare, föreslogs, under förutsättning af bifall till förslaget om inrättande af en öfverstyrelse för de allmänna läroverken, att ur aflöningsstaten för ecklesiastikdepartementets afdelning af Kungl. Maj:ts kansli utesluta lön och tjänstgöringspenningar åt en byråchef, tillhopa 6,400 kronor, samt i stället å ordinarie stat uppföra ett anslag å 500 kronor till arfvode åt den kansli-sekreterare, som af Kungl. Maj:t förordnades att på eget ansvar till föredragning bereda vissa ärenden (rörande de allmänna läroverken), som skulle föreläggas Riksdagen, allt synbarligen i den lofliga afsikten att så vidt möjligt nedbringa kostnaderna för den nya organisationen. Till arfvoden för öfverstyrelsens ledamöter samt för tillfällig adjunktion, hyra af lokal

och expenser äskades samtidigt 22,000 kronor. Med afdrag af de 5,900 kronor, som skulle besparas å departementets stat, skulle ökningen i utgifter stanna vid 16,100 kronor. Särskilda utskottet n:o 1, som behandlade ifrågavarande framställning, föreslog, att till öfverstyrelsen skulle utgå ett belopp af 32,000 kronor, hvilket äfven med afdrag af nyss nämnda 5,900 kronor innebar en betydlig ökning i utgifterna för öfverstyrelsen. Detta blef också Riksdagens beslut.

Indragningen af läroverksbyrån motiverades uttryckligen med att genom inrättning af en öfverstyrelse för rikets allmänna läroverk departementets arbetsbörda skulle väsentligen reduceras. Emellertid anmälde Kungl. Maj:t redan till 1906 års Riksdag ett behof af *ökade* arbetskrafter inom ecklesiastikdepartementet. De ärenden, som förut behandlats å läroverksbyrån inom departementet, hade *vuxit* från 867 (1904) till 901 (1905). Likvisst yrkades då icke någon förstärkning inom »akademibyrån», dit läroverksärendena jämte den å läroverksbyrån förut tjänstgörande kansli-sekreteraren öfverförts, men väl en delning af kyrkobyrån i två sådana, och äskades förty arfvode för en ny byråchef med 6,400 kronor, som ock af Riksdagen beviljades, ehuru statsutskottet — med afseende å hvad till det statsrådsprotokoll, som bifogats Kungl. Maj:ts till 1904 års Riksdag aflåtna proposition om ändrad anordning af rikets allmänna läroverk, yttrats i fråga om indragningen af byråchefsbefattningen å departementets läroverksbyrå, — »funnit det anmärkningsvärdt», som orden lyda, »att behof af en ny byråchefsbefattning redan nu kan hafva framträd.» Nuvarande departementschef har emellertid, som rimligt var, funnit för arbetet inom departementet lämpligare att i stället för delning af kyrkobyrån (som 1905 hade 555 mål att handlägga) återinrätta en särskild byrå för den högre undervisningen (antalet diariesförda läroverksärenden hade redan 1905 varit 601).

Redan den 28 oktober 1905 gjorde öfverstyrelsen hos Kungl. Maj:t framställning om aflöning åt en amanuens hos öfverstyrelsen. Under tio månader hade i öfverstyrelsens diarium antecknats omkring 2,300 ärenden, och under sex månader hade antalet utgående expeditioner uppgått till omkring 2,500. Det hade väl också bort kunna förutses, att det skulle visa sig omöjligt att med *en* notarie, hvilken på samma gång dessutom skulle tjänstgöra som registrator, aktuarie, kassör och bokhållare, handlägga de läroverksärenden, som förut ålegat 12 domkapitel och eforalstyrelser och styrelsen för Stockholms stads undervisningsverk, samt en väsentlig del af de läroverksärenden, som förut tillhört ecklesiastikdepartementet. Anslaget blef (å extra stat) af Riksdagen beviljad. Statsutskottet kunde emeller-

tid »icke underlåta att dels framhålla den bristande öfverensstämelsen emellan de i 1904 års proposition innefattade kostnadsberäkningarna och de anslagskraf — i fråga om ny byråchef och amanuens — som nu framkommit, dels ock uttala, att det syntes böra tagas i allvarligt öfvervägande, huruvida icke *öfverstyrelsens verksamhetsområde skulle kunna så begränsas, att ytterligare ökning af ämbetsverkets personal kunde undvikas*». Huruvida frågan om någon sådan begränsning, som 1906 års statsutskott ifrågasatt, inom öfverstyrelsen varit under behandling eller inom regeringen påtänkes, därom lämnar årets statsverksproposition ingen som hälst upplysning. Däremot meddelas, att Kungl. Maj:t till täckande af den brist som uppstått i expensmedelsanslaget under åren 1905 och 1906, utom staten anvisat ett belopp af 4,630 kronor att i mån af behof utbetalas af besparingarna å reservationsanslaget till de allmänna läroverken. Af denna brist hänförde sig kronor 906,75 till år 1905, resten eller kronor 3,723,25 till år 1906.

I detta sammanhang kan nu först anmärkas, att om redan under år 1906 utöfver förut beviljade anslag behöfts ett tillskott af kronor 3,723,25, ingen utsikt lär finnas, att jämnvikt i öfverstyrelsens budget för 1908 skall kunna åstadkommas genom att på sätt Kungl. Maj:t föreslår höja anslaget med 3,000 kronor. Då utgifterna för öfverstyrelsen hittills visat en ständig tendens att växa, kan det fastmer tagas för afgjort att, om allt får gå som hittills, för år 1908, som det nu gäller, ytterligare tillskott utom staten skall af öfverstyrelsen behöfvas och af Kungl. Maj:t lämnas.

Medan utgifterna till den nya läroverksöfverstyrelsen enligt Kungl. Maj:ts framställning till 1904 års Riksdag skulle stannat vid 22,000 kronor med afdrag af 5,900, som sparats genom indragning af en byråchefsp plats i ecklesiastikdepartementet, eller kronor 16,100, kom Riksdagen redan 1904 till ett belopp af 26,100 kronor. Detta belopp höjdes vid 1906 års riksdag genom beviljande (å extra stat) af medel till en byråchef (6,400 kronor) och en amanuens (1,500 kronor) till 34,000 kronor. Med ytterligare höjning i expensmedelsanslaget å 3,000 kronor och afdrag af 500 till en kanslisekreterare (för beredning af riksdagsärenden) skulle det uppgå till 36,500, d. v. s. mer än dubbelt mot hvad för tre år sedan af Kungl. Maj:t ifrågasattes och med säker utsikt att äfven detta belopp *skall visa sig långt ifrån tillräckligt*.

När öfverstyrelsen 1905 trädde i verksamhet, hade den enligt af 1904 års Riksdag gifven stat till sitt förfogande för kansliet dels en notarie (med lön å 4,000 kronor), och dels för »tillfällig adjunktion, hyra för lokal och expenser», 7,000 kronor. För närvarande har styrelsen utom

notarien en amanuens å extra stat med 1,500 kronor i arfvode och finner sig därutöfver »till extra ordinarie tjänstemän» behöfva 2,500 kronor — hvilket belopp kan antagas motsvara arfvoden eller gratifikationer till fyra extra ordinarie tjänstemän (enligt 1906 års statsverksproposition hade arfvode till två extra ordinarie tjänstemän då utgått med 600 kronor till hvardera). I stället för *en* kanslitjänsteman med 4,000 kronors lön, som 1904 beräknades vara tillfyllest, behöfvas sålunda *sex*, med sammanlagdt 8,000 kronors lön eller arfvode. Därutöfver beräknas kostnader för renskrifning, papper och skrifutensilier samt tryckning till 4,000 kronor.

Gentemot den ytterligare tillökning i ämbetsverkets personal, som sålunda nu påkallas och sannolikheten af att äfven den nu af Kungl. Maj:t äskade höjningen å 3,000 kronor skall befinnas otillräcklig — eftersom bristen redan för 1906 öfversteg detta belopp — återkommer man otvunget till den tanke på »begränsning» af öfverstyrelsens verksamhet, som uttalades af 1906 års statsutskott. En sådan begränsning torde kunna göras på hufvudsakligen två sätt.

Det torde ej kunna förnekas, att öfverstyrelsen visat tendens att inom ramen för dess verksamhetsområde draga till sig bestämmanderätten i en del frågor, som med större fördel kunde stanna hos eforer, läroverkskollegier och rektorer. Detta gäller t. ex. i fråga om kortvarig tjänstledighet för lärare, om tillfälliga lärareförordnanden för kortare tid, om en del detaljer rörande undervisning, lokaler, timanordning m. m. Det har till och med ifrågasatts, att valet af lektyr för undervisning i främmande språk, som hittills i allmänhet torde varit öfverlåtet åt facklärare i samråd med rektor, borde bestämmas af öfverstyrelsen. Vid enskilda läroverk tillsätter öfverstyrelsen — jämte det att dess medlemmar personligen inspektera läroverken och utom den inspektor, som utnämnts för hela läroverket — dessutom särskilda inspektorer för enskilda ämnen, och valet af biträde vid granskningen af studentskripta måste underställas öfverstyrelsen — ehuru dessa skripta ju i alla händelser granskas af censorerna. Allt sådant vållar icke blott rektorer (och läroverksstyrelser), utan äfven öfverstyrelsen mycket skrifveri, som i sak torde snarare skada än gagna, men icke desto mindre kostar pengar. Man erinne sig i detta sammanhang de allvarsamma anmärkningar som vid 1906 års riksdag riktades mot öfverstyrelsen af bland andra biskop Billing i Första Kammaren och herr H. Hammarskjöld i Andra Kammaren. Att öfverstyrelsen på detta sätt drager allt möjligt under sin domvärjo, har dessutom på rektorer och lärare (liksom på eforer och inspektorer) den inverkan att hos dem ansvarskänsla och personliga initiativ förlamas.

Sannolikt kunde äfven genom bruk af tryckta formulär och genom

kortare skriftsätt betydliga besparingar göras i detta äfvensom i andra ämbetsverk.

Ett annat sätt att begränsa öfverstyrelsens verksamhetsområde vore att befria öfverstyrelsen från vissa göromål, som enligt nuvarande instruktion åligga densamma.

Den kommitté, som den 8 december 1902 afgaf sitt betänkande och hvars arbete låg till grund för Kungl. Maj:ts proposition till 1904 års Riksdag, hade endast haft att befatta sig med »de allmänna läroverken». Den ifrågasatta ombildningen af en del smärre, svagt besökta gossläroverk ledde kommittén öfver till samskolan, men den kvinnliga ungdomens undervisning i det hela föll alldeles utom kommitténs uppgift. De kommunala samskolor, som sattes i stället för de indragna småläroverken, sluta sig i fråga om läroplan och mål på det närmaste till den för manlig ungdom afsedda realskolan. När emellertid läroverksbyrån i ecklesiastikdepartementet indrogs, fanns ingen annan råd än att till öfverstyrelsen öfverföra äfven den befattning med de högre flickskolorna och de enskilda läroverken, som förut ålegat läroverksbyrån. En läroverksstyrelse ordnad uteslutande med hänsyn till de »allmänna läroverkens» behof kan knappast väntas göra något annat än att efter hand öfverföra såväl flickskolor som »enskilda läroverk» till samma normaltyp, som blifvit för de »allmänna läroverken» af Riksdag och regering fastslagen.

Af förbiseende eller af skäl, som vi ingenstädes funnit angifna, utslötos dessutom eforerna från all befattning med de högre privata skolorna, ehuru kyrkolagen kap. 24, § 3 i fråga om biskoparnas uppsikt med skolor ej gör någon skillnad mellan publika och privata skolor. Nu sedan läroverksbyrån blifvit återinrättad förefaller det naturligast att under densamma återföra de högre privata läroverken äfvensom — på grund af deras nära sammanhang med de högre flickskolorna — statens normalskola för flickor och högre lärarinneseminariet samt begränsa öfverstyrelsens uppgift till vården om statens allmänna läroverk och de af stat och kommun gemensamt underhållna sexklassiga samskolorna. Med de enskilda läroverken, gosskolor, flickskolor och samskolor, skulle öfverstyrelsen i så fall ej ha annan befattning än att vid dem ordna studentexamen och realskoleexamen. Eforerna återfingo redan genom 1906 års Riksdags beslut åtminstone delvis den befattning med de högre flickskolorna, som de haft före 1905.

Genom återflyttning af flickskolor och öfriga enskilda läroverk samt högre lärarinneseminariet och normalskolan under läroverksbyrån, genom öfverflyttning af beslutanderätten i en mängd detaljer till eforer, rektorer

och läroverkskollegier och genom lämplig reduktion i skrifsättet, skulle öfverstyrelsens göromål så mycket minskas, att jämvikt i öfverstyrelsens budget skulle kunna åstadkommas med mindre höjning af anslaget, utöfver hvad 1906 års Riksdag beviljat.

Genom en återflyttning af de privata läroverken under läroverksbyrån skulle, utom reduktion i öfverstyrelsens arbetsbörda och utgifter, äfven annat vinnas. Det är säkerligen *icke* Riksdagens önskan, att den kvinnliga ungdomens undervisning och uppfostran skall ordnas alldeles lika som för den manliga, och det ligger i fråga om de högre flickskolorna vida mindre vikt vid en genomgående likformig organisation med likformiga pensa. Tvärtom torde flickskolorna ha åtskilligt att vinna genom närmare beröring med och anpassning till lokala intressen och personliga förhållanden. Och hvad angår de s. k. enskilda läroverken, åt hvilka Riksdagen beviljat statsunderstöd just för att de skola i fråga om organisation och metoder pröfva nya banor, må det väl anses föga lämpligt att sammanställa dem med de allmänna läroverken under en och samma med göromål tungt belastad öfverstyrelse. För öfverstyrelsen måste tydligt hvarje afvikelse från normaltypen, medvetet eller omedvetet, te sig som ett störande moment. Att så *måste* vara, ligger i sakens natur, beror sålunda *icke* på den personliga färg öfverstyrelsen vid ena eller andra tidpunkten kan ha.

Äfven för läroverksbyråns chef inom ecklesiastikdepartementet torde det vara af vikt att stå i *omedelbar* kontakt med någon, om ock mindre del af skolvärlden. Det förefaller, som endast under förutsättning af en sådan kontakt det skulle vara för honom möjligt att vara — hvad man ju vill att han skall vara — pedagogiskt sakkunnig fackman på samma gång som ämbetsman.

Slutligen förefaller det mindre lämpligt och föga öfverensstämmande med de tendenser som annars inom statsförvaltningen alltmera göra sig gällande, att inom öfverstyrelsen så mycket arbete måste utföras af extra ordinarie tjänstemän: en amanuens på extra stat med 1,500 kronor i aflöning och efter öfverstyrelsens förslag, som af Kungl. Maj:t upptagits, förmodligen fyra e. o. tjänstemän à 600 à 700 kronor pr man, utom renskrifningsbiträden och särskildt tillkallade sakkunnige. Tiden borde, efter två redan gångna års erfarenhet, vara inne att ordna öfverstyrelsens kansli under fastare former. En sådan fastare ordning skulle troligen i sin mån motverka det göromålens växande på bredden, som framkallar ständigt ökade anslagskraf. Den grundsats, som senast fått uttryck i telegrafkommitténs betänkande: fullt arbete och tillräcklig lön, så tillräcklig att ämbetsmannen kan på den ha sin bärgning utan biförtjänster, förtjänar

att upptagas äfven i fråga om andra ämbetsverk. Det är på tiden, att Kungl. Maj:t af öfverstyrelsen skaffar fullständigt besked om huru många tjänstemän som behöfvas, och att dessa efter vederbörlig pröfning af behofvet uppföras på ordinarie stat. En aflöning å 1,500 kronor kan icke berättiga till fordran på mer än half tjänstgöring och det synes uppenbart, att en eller två ordentligt aflönade tjänstemän utom notarien skulle för arbetets gång inom öfverstyrelsen vara bättre än tre eller fem e. o. tjänstemän med 600—1,500 kronors arfvode och tjänstgöring blott några få timmar dagligen. Äfven chefen för den återupprättade läroverksbyrån borde snarast möjligt öfverföras på ordinarie stat.

I anslutning till hvad ofvan anförts, hemställer jag,

a) att Riksdagen måtte — under uttalande af önskvärldheten af att uppsikten öfver enskilda läroverk och högre flickskolor samt statens normalskola och högre lärarinneseminariet återföres under den redan återinrättade läroverksbyrån i ecklesiastikdepartementet — med afslag å Kungl. Maj:ts framställning i statsverkspropositionen under 8:de hufvudtiteln i 20:de punkten om höjning med 3,000 kronor af anslaget »för tillfällig adjunktion, hyra för lokal och expenser» för öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk — låta det ordinarie anslaget till nämnda öfverstyrelse i staten kvarstå vid sitt nuvarande belopp, 32,000 kronor;

b) att Riksdagen må å extra stat för 1908 bevilja anslag till en andre amanuens inom öfverstyrelsen å 1,500 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att, om så finnes lämpligt, i stället för två amanuenser å 1,500 kronor anställa *en* tjänsteman med full tjänstgöring och 3,000 kronors aflöning.

Stockholm den 26 januari 1907.

T. Säve.